

Т 294 258

Т. ЯРЧУК.

ЦІНА 30 ГР.

**„ВОГОНЬ
на ЄРЕТИКІВ!“**

(СВЯТА ІНКВІЗИЦІЯ).

СТАНИСЛАВІВ 1931.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

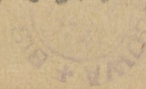

Σ 294.258

Друкарня Л. Геллера, Станиславів, Собіського 7. — Тел. 622.

193190

1. ХРИСТІЯНСТВО ЦЕ РЕЛІГІЯ СВО- БОДИ.

„О, святі, великі, верховні апостоли! Колиб ви знали, як ми забрукали, як збезобразили проголошену вами просту, прекрасну, найсвітлішу правду! Ви заповіли прихід ложних учителів — і ваше віщовання здійснилося. Во святе імя ваше так звані вселенські учителі посварилися... Во імя ваше папи римські крутили кулею земною, в імя ваше робили інквізиції і страшне автодафе; в імя ваше поклоняємося безобразим суздальським ідолам і устроюємо найбезобразнішу бакханалію... Стара правда, отже й повинна бути зрозуміла, а вашій істині, якій були ви хрестними батьками, минає вже 1857 рочок. Дивно, яка тупа людскість!“¹⁾

Ось так боліє душею Тарас Шевченко, прирівнюючи життя христіян до Христової науки. Інакше жив і навчав Христос та Його апостоли, а інакше навчають і поступають ті, котрі уважають себе „намісниками Христа“ й оборонцями Христової науки. „В імя Христа“ робиться багато такого, що не має нич спільного з правдивим христіянством.

Сотворитель світа наділив людей **свобідною волею**. Що більше, Він так полюбив упавше

¹⁾ Т. Шевченко: „Дневник“.

людство, „що Сина Свого Єдинородного дав, щоб кожен віруючий в Нього не погиб, а мав життя вічне“¹⁾. „Которі прийняли Його, дав їм **власть дітьми Божими статися**“²⁾. Діти не є рабами у свого батька. Справжні християни це діти Божі, а не „раби Божі“.

Отець любить своїх дітей. Діти повинні любити свого вітця і з любови вповняти на радощах волю його. Справжні християни люблять Отця небесного і з любов'ю вповняють святі заповіді Його. „Ми любимо Його, бо Він перший любив нас“³⁾. „Бога ніколи ніхто не бачив; коли-ж любимо один одного, то Бог у нас пробуває, і любов Його звершена в нас“⁴⁾. „Коли хто каже: **що люблю Бога, а брата свого ненавидить, то ложник**; бо хто не любить брата, котрого бачить, Бога, котрого не бачить, як може любити?“⁵⁾.

Любов за любов! Любов виключає всякий примус і насильство людського духа. Не на те прийшов Христос, щоб людей ще більше поневолити, а на те Він знизився до нас, щоб дати нам повноту свободи духа, відродженого до нового життя. „Коли-ж Син визволить вас, **справді вільними будете**“⁶⁾.

Отже дійсне християнство оперте є на любові до Бога і до людей. Дійсне християнство виключає всяке змушування і насильство людської совісті. Дійсне християнство, це **одинок на світі релігія свободи совісті**.

На становищі повної свободи совісті в релі-

1) Йоан 3, 16. 2) Йоан 1, 12. 3) І. Йоана 4, 19. 4) І. Йоана 4, 12. 5) І. Йоана 4, 20. 6) Йоан 8, 36.

5. „СВЯТИЙ ДІМ“.

З початку трибунали „святої інквізиції“ були мандрівними судами. Виконуючи своє завдання, вони переходили з місця на місце. Одначе дуже скоро ці суди затратили мандрівний характер. В означених містах побудовано для інквізиційних судів величаві будівлі, в котрих урядниками були самі духовні особи. Побіч цих будівель знаходилися також інквізиційні в'язниці, на котрих гордо пишалася надпись „*Casa santa*“, то значить „Святий Дім“.

В інквізиційних в'язницях сотки-тисячі людей коротали нещасний вік. Один француз опи-сує таку в'язницю в місцевости Гоа ось так: „В'язниця складається з двох убікацій, одна на долішньому поверсі для мушин, друга на горішньому для женщин. Кожня убікація довга на сорок стіп, а широка на п'ятнайцять стіп (себто кожня убікація довга на дванайцять, а широка на п'ять метрів). **В кожній з цих убікацій було нас по сорок осіб.** Задля за-спокоєння наших природних потреб по середині убікації споруджено спад, до якого ми спускали нашу воду. Задля інших випорожнень уставлено велике корито, яке спорожнявано два рази на тиждень. З в'язниці женщин, котра знаходилася над нами, протікала через стелю урина до нашої в'язниці...“

Ось коротенький опис одной з інквізиційних в'язниць, в котрих дехто перебував навіть десятки літ, а на котрій пишалася надпись „Святий Дім“. До цього „святого дому“ можна було дуже легко дістатись, навіть за те, коли хто з милосердя при-ніс якневі поживу, дав кусень хліба, чи увязне-

ному своякові післав які гроші, **або... висказав у сні якусь „єретицьку“ гадку (!).**

Як легко можна було дістатись до інквізиційної в'язниці, так знова дуже тяжко було вирватись з неї на волю, бо інквізиційний процес рідко коли кінчався уневинненням, навіть тоді, коли оскаржений вповні доказав свою невинність. По словам Florente-а на тисячу або кілька тисяч інквізиційних процесів заледви один кінчався цілковитим уневинненням, а всіх інших оскаржених карано або високими грошовими карами, або різками, або **досмертною в'язницею**, або паленням на кострі.

6. КОНФІСКАТА МАЙНА.

В інквізиційних судах до оскаржених примінювано кару палення на кострі як найчастійше, бо тим способом Церква легко позбувалася великих коштів, получених з удержуванням засуджених у в'язницях, а подруге тому, що через це духовенство приходило в посідання величезних маєтків, бо родині спаленого на кострі по закону конфісковано весь маєток навіть тоді, коли діти „єретика“ були щирими католиками.

В цій справі папа Інокентій III. вирішив таке: „Котрі погорджують земським маєстатом, тим по справедливости відбирається майно, а їхнім дітям лише з милосердя полишається життя. О скільки більше повинно це бути примінене до відступників від віри. **Видідичення дітей, які по єретиках осталися католиками, не повинно бути перешкоджене через милосердя**, бо по Бо-

гійних справах стояли апостоли і первісні християни. Вони кріпко держалися Христового Благовістя і поширювали його по світу, але до цього не змушували нікого з членів християнських громад. Як що між ними знайшовся такий член, що не погоджувався вповні з наукою св. Євангелії, то його виключувано з християнської організації.

Ложних учителів в первісних часах християнства поборювано в цей спосіб, що на основі науки св. Писання об'яснювано й доказувано блудні науки ложних учителів, а також писано в тій цілі відповідні книжки. В ніякому случаї їх не переслідувано, ані проти них не підбурювано вірних.

Так було на початку. З часом багато змінилося. В християнській Церкві зайшли такі великі зміни, що вповні оправдують вище наведені слова Тараса Шевченка.

2. ВНУТРІШНІЙ ЗАНЕПАД ХРИСТІЯНСТВА.

Після страшного тристалитнього переслідування поганами та Жидами, християнська Церква осягнула всі права свободного розвитку, нарівні з поганською релігією. Це сталося в римській державі 312 року по Христі, в часах царювання Константина Великого. З того часу Церква зачала сильно поширюватись і збогачуватись. В короткому часі прийняли християнство також пануючі державні круги.

Переслідуване колись християнство сталося пануючою релігією. Дуже скоро між учителями

Церкви знаходяться такі, котрі навчають, що християнська Церква має право змушувати людську совість в релігійних справах, а навіть жадають, щоби церковна власть примінювала тілесні кари зглядом ложних учителів і єретиків. З поміж учителів Церкви насамперед Августин (354—430) доказував, що Церква має таке право. Одначе в тодішніх часах такого права церковна власть ще не примінювала до своїх вірних.

В початках християнства єпископи римські були убогі і мали в християнській Церкві таку саміську власть, як приміром єпископи: єрусалимські, антиохійські, александрійські чи які інші. Коли-ж християнство стало релігією пануючою, єпископи римські, користаючи з обставин, вибороли собі першенство і верховну власть над усіма єпископами. Рад-не-рад всі інші єпископи узнали єпископа римського головою Церкви, „намісником Христа“, папою і підчинилися його власті.

Одначе папи римські не задоволились найвищою духовною владою. Ріжними способами стреміли вони до осягнення найвищої влади над світом і світськими володарями. Дехто із світських володарів підчинився папській владі з превеликої побожності. Так поступив, приміром, французький король св. Людвик. Інших світських володарів папи римські примусили підчинитися. Цього доконано при помочі зфанатизованих підданих. Тим способом підчинив собі папа Григорій VII. німецького цесаря Генрика IV. і примусив його покутувати в Каноссі від 25. до 28. січня 1077.

В часах папи Інокентія III. (1198—1216) осягнуло часство верховну, світську владу над усіма володарями (цесарями, королями і князями) і па-

пи по своїй уподобі „крутили кулею земною“, як це висказав Т. Шевченко.

Очевидно, що тоді щедро посипались на Церкву багаті дарунки, надання і данини. Церква розбагатіла. Церковна влада плавала в достатках. Папи, кардинали, єпископи... будували собі величаві палати; утримували багато слуг і вели виставне життя, незгірше світських володарів.

На те треба було грошей а грошей. Щоби їх роздобути, духовенство а навіть самі папи почали надуживати своєї духовної влади. „Гроші сталися головною вісю, довкруги якої оберталось в Римі усе. За гроші можна було осягнути відпущення гріхів, духовні уряди, а в часах папи Інокентія VIII. навіть прощення всяких злочинів, як душогубство чи убивство. За кожний злочин платилося відповідну таксу. В тих часах роївся Рим від протегованих і непротегованих розбишак. Ніхто не був певний свого життя“¹⁾.

Погоня за грошем і виставність життя духовенства вели до морального занепаду християнства. Світські люде гіршилися, дивлячить на зіпсуття духовенства. Данте, Боккачіо та інші тодішні письменники в своїх творах остро виступають проти морально упавшого клеру, відслонюючи перед людьми таємниці духовних осіб.

Письменик Massucio в одній новелі ось так пише про життя монахів:

„Ошуковують, крадуть, живуть розпустно, а там, де люде менше їх знають, оголошують себе за святих і творять чуда. Один показує одіж св. Вінкентія, другий письмо св. Бернарда, а третій узду осла капістранського²⁾. Деякі

¹⁾ J. Sassenbach: Św. Inkwizycja.

²⁾ Іван з Capistrano, франциск. проповідник, їздив на ослі по краю і звивав нарід до покути.

наймають собі спільників, ніби сліпих чи калік і на здивування зібраного народу уздоровляють їх, диткнувшись рубцем монашої рясї. Народ кричить; Ось тобі милосердя! Дзвонять в дзвони, відбуваються довгі святочні процесії..

Буває і так, що один монах стоїть серед товпи народа і прилюдно називає брехуном другого монаха, який стоїть на проповідальниці. Нагло оскаржуючий нібито зходить з розуму, а той монах, що на проповідальниці, уздоровляє його і наvertsає. Усе разом чиста комедія...

Монахині належать лише до монахів і справляють з ними формальні весілля, при чім відправляються Служби Божі, заключають контракти, їдять і пють подостатком...

„Я самий“ — оповідає автор — „нераз бував на таких празниках і все те бачив на свої очі. Опісля такі монахині родять малі монашата, або й позбуваються плоду. Коли хто думає, що це брехня, нехай огляне кльоаки женських монастирів, а знайде в них цілий збір дрібеньких кісток. Нічогісько, як лиш часи Ірода у Вєфлеємі“¹⁾.

Очевидно, що глибоко віруючі люде не могли рівнодушно глядіти на виставне життя христ. духовенства та на його моральний занепад. Незадоволення зростало тим більше, чим нище упадало духовенство. Головно в північній Італії, полуденній Франції, північній Іспанії, та в полуденній Німеччині, де вчасно пробудилось і розвинулось рухливе умове життя, вірні ріжними способами старалися зарадити лиху та зіпсуттю. Одні під впливом покутничих проповідей монахів зачали уряджувати походи бичівників, немилосердно знущалися над собою і покутували, бо думали що надходить кінець світа, а інші забралися до пильного читання книг Нового Завіта, що їх переложили на живу зрозумілу мову проповідники Катарів²⁾.

¹⁾ J. Sassenbach: Św. Inkwizycja, стор. 40, 41.

²⁾ Катари, то значить: „чисті“, знані також під назвою; „Богомоли“, це одна з церковних організацій, яка

Катари поселилися в згаданих краях тому 1000 літ взад і своїм примірним, чесним та строгим життям приєднували до себе чимраз більше людей. За їхнім приміром вірні почали масово покидати кат. Церкву і творити на зразок первістних християн нову церковну організацію, якої найсильнішим осередком в полуденній Франції сталося місто **Альбі**. Звідси й прозвано їх **Альбігензами**.

Через Альбігенців кат. Церква мала величезні матеріальні страти, бо її доходи почали сильно зменшуватись. Щоби цьому зарадити, папа римський вислав у згадані краї монахів Цистерсів на місії проти Альбігенців і завівзав єпископів, щоби доложили всіх старань та усунули ту „еретицьку злобу“.

„В ім'я святого послуху“ — пише папа Інокентій III. до єпископів — „приказуємо і заряджуємо, щоби єпископи, коли не хочуть наразитись на канонічну кару, дбайливо сторожили у своїх дієцезіях. Хто з єпископів є недбалий в усунуванні еретицької злоби, той буде позбавлений свого уряду“.

Однак ніщо не помогло ані місії Цистерсів ані різні заходи єпископів. Все одно їхня наука й проповіді йшли в розріз із їхнім життям. Люде це виділи і далі покидали Церкву та лучились в релігійні громади, побудовані на зразок первісного християнства.

перша видвинула світло св. Євангелії в темряві середовіччя. Катари вели життя по науці св. Писання, котре об'яснювали собі в містичний спосіб.

3. УСТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ „SAN- СТІМ OFFІСІУМ“ АБО „СВЯТОЇ ІНКВІ- ЗИЦІЇ“.

Коли єпископи й монахи не могли дати собі ради з Альбігензами і запобігти масовому переходові вірних до некатолицьких церк. організацій, тоді до цієї справи взявся папа самий. Около 1200 року вислав він до полуденної Франції двох монахів як папських послів. Їхнім завданням було здати Альбігензів. Коли-ж папським послам не пощастило, а навіть одного з них убито 1208 року, тоді папа Інокентій III. оголосив проти Альбігензів „хрестоносний похід“. На його поклик зібралося зі всіх усюдів багато „хрестоносного війська“, котре в більшості було зложено з людей непевного походження, шукаючих слави і наживи чужим коштом. Це військо вирушило до полуденної Франції і облягло також місто Beziers¹⁾.

Після двомісячної облоги місто здобуто. Тому, що „хрестоносці“ не знали, хто з міщан католик, а хто ні, кого мають пощадити, а кого убити, папський посол видав такий приказ: „**Всіх їх убивайте! Бог своїх пізнає**“. І зачалася різня. „Хрестоносці“ убивали безборонних муштин, женщин і дітей. Нікого не щадили навіть тих, які схоронилися в кат. Церквах і там молилися. В одній лише церкві Марії Магдалини убито сім тисяч безборонних людей. Назагал убито в Beziers двацять тисяч людей(!).

В тому самому році здобули „хрестоносці“

¹⁾ Читай: Вез'є.

також місто Carcassonne¹⁾. Тут обійшлися дуже лагідно, бо спалили лише **пятьсот міщан, а п'ятьдесять повісили.**

Кільканайцять літ тревала ця „хрестоносна війна“. Кільканайцять літ нищили „хрестоносці“ тих, котрі перестали бути щирими католиками, одначе годі було їх винищити. Вони укривались, де могли. Крім цього вони мали дуже багато тайних приклонників. Так проти одних, як проти других церковна власть установила **інквізиційні суди.**

Інквізиційні суди підчинено основаному 1232 року папському інституту, котрий названо „Sanctum Officium“, то значить „Святий Уряд“, котрий аж до сьогодні існує в Римі під тою самою назвою як окрема конгрегація, якої предсідником є завжди папа римський.

4. ІНКВІЗИТОРИ.

В інквізиційних судах були урядниками лише духовні особи, зразу францішканські монахи, а 1332 року папа Григорій IX. віддав ці суди під заряд домініканських монахів. Головні предсідники інквізиційних судів називалися „**інквізитори**“. Їх наділяв папа особливими привілеями і повноваженнями.

Щоби світові представити уряд інквізитора як щось дуже взнеслого, ослонено його біблійним плащиком. По словам іспанського інквізитора Рамато, **першим інквізитором був Бог Отець**, а Його засуд над прародичами мав бути взірцем

¹⁾ Читай: Каркассон.

для пізніших інквізиторів. У творі „*Sacro Arsenale*“, присвяченому папі Інокентієві III., домініканський монах Тома Менгіні подає ось такий „**родовід**“ **інквізитора**: „Інквізитором був **сам Бог**, коли в раї покарав Адама та Еву; інквізитором був патріярх Яков; інквізитором був Авімелех, що зруйнував Сихем; інквізитором був Савло; інквізитором був Давид; інквізитором був Йозуа; інквізитором був Єгу; інквізитором був Навуходонозор; інквізитором був Кир; інквізитором був Юда Макавейський; інквізитором був **Йоан Креститель**; **інквізитором був Ісус Христос**; інквізитором був апостол Петро; що смертю покарав Ананію і його жінку: інквізитором був св. Домінік; інквізитором був папа Павло V.“. Одначе в дійсности **інквізитор це був панський відпоручник**, який безпосередно і то в цілости від папи одержував повновласть в означеній часті якогось краю, щоби навертати відпавших від кат. Церкви, безпощадно переслідувати їх; видавати на них засуди смерті і передавати їх світській владі, котра була свято зобовязана насліпо виконувати видані засуди і в означений день переданих в її руки „ворогів Церкви і Христа“ палити на горючих костирях.

Світська влада не могла цьому супротивлятись, бо присягою була з'обовязана всіми силами помагати інквізиторам в їхній роботі. Хто із світських урядників супротивлявся, той не лише тратив свою посаду, але також наражував себе і свій дім на переслідування інквізиторів. Отже світська влада в справах інквізиції виконувала лише роботу ката, за котру часом одержувала частину маєтку спаленого на костирі „еретика“.

жому суді кара часто паде на дітей за їхніх родичів“.

Це місце папської постанови славний знавець церковного права Павло Гірляндус пояснює в цей спосіб: „Навіть коли діти остають твердими католиками і нічогосько не знають про злочини вітців, законом вчинено їх так нездібними до спадщини майна по родичах, що не можуть одідичити навіть одного денарія¹⁾, а свій вік мають нужденно коротати, постійно в нужді й недостатку. Їм ніщо більше не має статись як лиш саме життя, **полишене для них з милосердя**. На цім світі ті діти повинні проживати в такім стані, **щоби життя було для них мукою, а смерть розрадою**“.

Мимохіть пригадуються слова нашого любого Кобзаря:

„По закону апостола
Ви любите брата ?
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті !
Ву любите на братові
Шкуру, а не душу,
Тай лупите по закону...“²⁾

7. ІНКВІЗИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС.

З тими, що інакше вірили або думали, як було приписано церковними властями, справа представлялася зовсім просто. Їх або їхні мощі, палено на костирях, а їхнє майно конфісковано

¹⁾ Денар — грошева монета о дещо меншій вартости як два золоті п.

²⁾ Т. Шевченко : „Кавказ“.

на річ церкви. Саме так поступали інквізитори з тими, які займалися чародійством і з тими, **які приватно читали святе Писання в рідній мові**, бо це заборонив церковний собор, зібраний під проводом папського легата (посла) в Тулюзі 1229 року.

Одначе дуже багато було й таких людей, які зі страху перед інквізиторами старанно укривалися зі своїми поглядами і релігійними переконаннями. Вони мали багато тайних покровителів і приклонників. Інквізиція мала за завдання винищити й таких людей.

„Ціллю інквізиції“ — пише Bernard Guidonis¹⁾ у своєму творі „Practica Inquisitionis“ — „є знищення єресі. Одначе єресі не можна знищити, коли не винищиться єретиків, а єретиків не винищиться, коли не винищиться їхніх покровителів та оборонців... Двоjakим способом винищиться єретиків! **По перше**, коли вони навернутья знова до католицької релігії, **по друге**, коли вони, передані світському судові, будуть тілесно спалені“.

а) СВИДКИ.

Щоби вишукати тайних іновірців та їхніх приклонників, розвинено шпіонажу до нечуваних розмірів. Ніколи перед тим ані опісля **донощицтво** не процвітало так чудово, як в часах „святої інквізиції“. Всякій сволочі дано добру нагоду до попису.

¹⁾ Домініканський монах Bernard Guidonis був папським інквізитором в іспанському місті Тулюза цілих 17 літ, від 1306 року почавши.